

استاد دانشگاه: آزادی و عدالت دو مفهوم کاملاً متفاوت نزد پیشینیان و دوره جدید دارد

یک مدرس فلسفه با بیان اینکه مفهوم عدالت و آزادی نزد پیشینیان و در سنت ما کاملاً با دوره جدید متفاوت است گفت: در گذشته آزادی به این معنا بود...

یک مدرس فلسفه با بیان اینکه مفهوم عدالت و آزادی نزد پیشینیان و در سنت ما کاملاً با دوره جدید متفاوت است گفت: در گذشته آزادی به این معنا بود که انسان از هوای نفس رها بشود و به خداوند نزدیکتر بشود هر چه به خدا نزدیکتر بشود هم به آزادی و هم به عدالت نزدیکتر است و اما امروزه به این صورت است که بر همه چیز بتواند تصرف و احاطه پیدا کند و خواست خودش را به هر نحوی که هست برآورده کند. دکتر رضا سلیمان حشمت عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی در گفتگو با خبرنگار مهر در مورد اینکه آیا فیلسوفان اسلامی در خصوص مفهوم عدالت نظریه پردازی جامعی کرده اند؟ گفت: نباید به دنبال یک تعریف واحدی از عدالت در همه فرهنگ ها و همه دوره ها و همه سنت ها گشت. عدالت کاربردهای مختلفی دارد که در سیاق های مختلفی مطرح است.

دکتر حشمت سلیمان افزود: عدالت در گذشته هم در یونان و هم در عالم اسلام یکی از مفاهیم اصلی و محوری بوده است و فقط مربوط به امور اجتماعی و مانند آن مثلاً عدالت قضایی، عدالت توزیعی و عدالت اقتصادی نبوده است. بلکه عدالت یک مفهوم کاملاً وجود شناختی بوده و در عالم اسلام هم اینگونه اظهار نظر شده است: العدل قامت السموات والارض دلالت بر این می کند که همه عالم بر اساس یک عدل بر پا شده است.

وی افزود: در معنای عدالت گفته اند وضع شی در موضعش است یعنی قراردادن یک چیزی در جای خودش است. بنابراین در این طرز تلقی یک جایگاه و یک مکان و مکانی برای هر شی ای لحاظ می شود که عبارت از این است که هر چیزی در جایگاه خودش قرار بگیرد. در عالم همه چیز در جایگاه خودش قرار دارد در نفس آدمی و در مدینه و اجتماع هم وضع باید بر همین منوال باشد.

این استاد دانشگاه عدالت را مربوط به دیگر فضایل انسانی دانست و از جمله از حکمت و عفت و شجاعت در نزد افلاطون یاد کرد و توضیح داد: عدالت در اینجا به گونه ای است که عقل و حکمت بر شهوت و غضب سروری و سیادت و تسلط دارند. این در عالم اسلامی البته به عالم یونان هم مربوط می شود.

استاد فلسفه دانشگاه علامه طباطبائی تأکید کرد: در آیات و روایات هم متناسب با این سیاق فهم شده گرچه در معناهای دیگر هم که گفتم از عدالت بحث شده است. برای مثال عدالت توزیعی را ارسطو با همین نام مطرح کرده که ثروت و قدرت به نحو عادلانه ای توزیع می شود و در عالم اسلامی به این معنا خیلی استناد شده است. آیات بحث قسط و عدل را بسیار تأکید کرده اند. حتی غرض از انزال کتب و ارسال رسل برای ليقوم الناس بالقسط که مردم به قسط و عدل قیام کنند است.

وی با بیان اینکه توحید با عدالت مربوط است گفت: این فکر در تفکر شیعی همچنانکه امامت ادامه و تداوم نبوت است عدل هم ادامه و تداوم توحید است وجود دارد. وقتی توحید را بپذیریم یعنی بر این باور باشیم که یک وحدت عادلانه در عالم برقرار است همه چیز را نمی شود در این عالم جابجا کرد همه چیز به قدر معلوم معین و مشخص شده در مناسبات انسانی هم و خود فرد باید همینطور باشد.

وی یادآور شد: عدل به لحاظ شرعی هم گفته شده که امام جماعت باید عادل باشد این در فقه است. برای اینکه امام جماعت مرتکب معاصی کبیره نشود و اصراری بر معاصی صغیره نداشته باشد.

دکتر حشمت سلیمان افزود: در دوره جدید چون انسان موضوع آگاهی و شناسایی است به ذات می اندیشد و به صفات. هر چیز دیگری می شود ابژه و متعلق شناسایی و آگاهی. این سوژه یا موضوع شناسایی برای اینکه موضوعیت خودش را تحقق بخشد باید متعلق های بالقوه را بالفعل کند. از اینجا مفهوم آزادی و هم عدالت شکل می گیرد. آزادی برای اینکه بتواند این کار را بکند از قیوداتی که ابژه ها برای او ایجاد می کنند رهایی یابد و عدالت برای اینکه به خصوص در مناسبات بین این موضوعات شناسایی تراحم به گونه ای پیش نیاید که حق یکی از موضوع ها نفسانی یا آگاهی سوژه ها از بین برود، او از موضوع آگاهی ساقط باشد.

این استاد فلسفه یادآور شد: در دوره جدید بدین ترتیب آزادی بر عدالت تقدم و اولویت دارد. اما در سنت قدیم نزد پیشینیان ما اینطور نبوده است. آزادی هم به معنایی که گفته شد یعنی اینکه موضوعیت آگاهی بتواند خودش را بالفعل کند. بالفعل همه چیز بر

همه چیز احاطه و علم پیدا کند در همه چیز تصرف بکند. این معنای آزادی در دوره جدید است.

وی در ادامه تأکید کرد: یعنی آزادی با معنای قدرت، تصرف و به نوعی سیطره و احاطه مربوط می شود، در حالی که در گذشته آزادی عبارت از قبول عدالت و قبول اینکه انسان بتواند از بند شهوت و غضب رهایی پیدا کند بوده است. هر کسی که بندگی شهوت و غضب را بکند سیادت و تسلط او را نپذیرد. پس فضای این قضیه نزد پیشینیان و در سنت ما کاملاً با دوره جدید متفاوت است. آنجا آزادی به این معناست که انسان از هوای نفس رها بشود و به خداوند نزدیکتر بشود هر چه به خدا نزدیکتر بشود هم به آزادی و هم به عدالت نزدیکتر است.

دکتر سلیمان حشمت در پایان گفت: در آنجا به این صورت است که به هم چیز بتواند تصرف و احاطه پیدا کند و خواست خودش را به هر نحوی که هست هر خواستی که است این خواست ها را برآورده بکند بنابراین با دو سیاق کاملاً متفاوت روبرو هستیم.